

5. Τακτική καὶ τεχνάσματα τοῦ Ἰουλιανοῦ

Ἀπό τή στιγμή πού ὁ Ἰουλιανός ανέλαβε τό αὐτοκρατορικό ἀξίωμα, δύο ἦσαν οἱ κυριώτεροι στόχοι του: Πρῶτον ἡ ἀποκατάσταση τῆς παγανιστικῆς λατρείας σέ ὅλες τίς μορφές της, καί δεύτερον ἡ ὀλοκληρωτική ἐξαφάνιση τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἐν ὄψει τοῦ δευτέρου στόχου του, ἐξαπέλυσε ἐναντίον τῶν χριστιανῶν τόν πίο συστηματικό καί τόν πίο ἄγριο διωγμό ἀπό ὅσους εἶχαν ἐπιχειρήσει ποτέ οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες. Ἡ σύντομη διάρκεια αὐτοῦ τοῦ διωγμοῦ δέν ἀναιρεῖ τούς ἀνωτέρω χαρακτηρισμούς, διότι πράγματι ὑπῆρξε διαφοροετικός ἀπό ὅλους τούς ἄλλους κατά τό παρελθόν.

Ὁ διωγμός τοῦ Ἰουλιανοῦ ξεκίνησε ἀρχικά σέ μᾶλλον ἥπιους τόπους, ἀλλά μέ τήν ἴδια κρυμμένη ἐπιμελῶς σκληρότητα καί ἀγριότητα. Στή συνέχεια ἡ ἔντασή του ἀυξήθηκε μέ γεωμετρική πρόοδο καί ἐάν ἐξακολουθοῦσε γιά 2–3 χρόνια ἀκόμη, τά ἀποτελέσματά του θά ἦσαν ἐξαιρετικά ὀλέθρια γιά τόν Χριστιανισμό, διότι ὅλοι οἱ χριστιανοί θά ἐξοντώνοντο μέ ὠμότητα χωρίς πολλές διαδικασίες.

Ἐν τούτοις ὁ Ἰουλιανός δέν ἠθελε νά φαίνεται ὅτι καταδιώκει τούς χριστιανούς, ἀλλ' ὅτι ἐνεργεῖ μέσα στά πλαίσια τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης καί τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας. Γί' αὐτό χρησιμοποίησε μιᾶ ἰδιόμορφη ὑπουλη τακτική, καθῶς καί διάφορα πονηρά τεχνάσματα, ὥστε ὁ ἴδιος φαινομενικά νά βρίσκεται ἔξω ἀπό τίς ὀποιοσδήποτε δραστηριότητες ἐναντίον τῶν χριστιανῶν.

Ἡ τακτική του αὐτή ἦταν νά ὑποκινεῖ ἀφανῶς, μέ διάφορους τρόπους, τίς ἀντιδράσεις καί συγκρούσεις μεταξύ τῶν ἀντιθέτων ὁμάδων στούς πληθυσμούς, ὥστε νά ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐπιδιωκόμενη φθορά, χωρίς νά φαίνεται ἄμεσα ὅτι ὁ ἴδιος ἔχει ἀνάμιξη σ' αὐτήν!

Ἡ μία πλευρά τοῦ σχεδίου ἦταν ἡ ἀπόδοση πλήρους ἐλευθερίας σέ ὅλους τούς Ὀρθοδόξους καί τούς Ἀρειανούς ἐπισκόπους, ὥστε νά ἔλθουν σέ σύγκρουση μεταξύ τους, ὅπως εἶδαμε προηγουμένως. Ἡ δέ ἄλλη πλευρά ἦταν ἡ ἀφανής ὑποκίνηση τῶν ἐθνικῶν στίς διάφορες πόλεις νά στραφοῦν μέ κάθε εἶδους βιαιότητες ἐναντίον τῶν χριστιανῶν, ἔχοντας ἐξασφαλισμένη τήν ἀτιμωρησία τους ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορα. Ἔτσι ξέσπασαν πολλοί «λαϊκοί» διωγμοί, μέ τραγικές συνέπειες γιά τούς χριστιανούς κατοίκους τῶν πόλεων (βλ. στή συνέχεια).

Παράλληλα ὁ Ἰουλιανός χρησιμοποιοῦσε καί διάφορα τεχνάσματα, ὥστε οἱ χριστιανοί εἴτε νά θυσιάσουν στά εἰδῶλα μέ τή θέλησή τους, εἴτε νά φανοῦν ὅτι ἔρχονται σέ ὀποιαδήποτε ἐπαφή ἢ συσχέτιση μέ τά ἰδικά του θρησκευτικά δρώμενα, ἀκόμη καί ἀκουσίως ἢ ἐν ἀγνοίᾳ τους. Ὅλα αὐτά θά ἐξεταστοῦν κατά σειρά στίς ἐπόμενες ἐνότητες.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος περιγράφει ὡς ἐξῆς τὴν τακτικὴ τοῦ Ἰουλιανοῦ:

(Δ' 61–62). «*Ἐπειδὴ ἡ δύναμη τῆς ἐξουσίας διαιρεῖται σέ δύο τρόπους, στήν πειθῶ καί τή βία, ὁ τρόπος πού ἦταν περισσότερο ἀπάνθρωπος καί τυραννικός τόν ἄφησε στούς ἄλλους καί στίς πόλεις, τῶν ὁποίων ἡ παραφροσύνη εἶναι περισσότερο ἀνεξέλεγκτη, ἔνεκα τοῦ παραλογισμοῦ καί τῆς ἀπερίσκεπτης ὀρμῆς ἐναντίον τῶν πάντων. Καί αὐτό ἔγινε ὄχι μέ δημόσιο πρόσταγμα, ἀλλά μέ τό νά μὴν ἀναχαιτίζονται οἱ ὀρμές τῶν ὄχλων, γιά τό ὁποῖο ἔθεσε ὡς ἄγραφον νόμον τή βούλησή του [νά γίνονται αὐτά].*

Τόν τρόπο δέ πού εἶναι περισσότερο ἡμερος καί βασιλικός, ἦτοι τῆς πειθοῦς, τόν κράτησε δῆθεν γιά τόν ἑαυτό του. Ἀλλά δέν τόν διατήρησε μέχρι τέλους, διότι δέν εἶναι δυνατόν ἐκ φύσεως ἡ λεοπαρδαλὴ νά ἀποβάλλει τό κατάστικτο τρίχωμα, ἢ ὁ Αἰθίοπας τό μελανό χρῶμα, ἢ ἡ φωτιά τό νά καίει, ἢ ὁ διάβολος τή μισανθρωπία ἀφοῦ εἶναι ἐξ ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος, ἢ ἐκεῖνος [ὁ Ἰουλιανός] τὴν πονηρία, ἀπό τὴν ὁποία ὄρμησε ἐναντίον μας. Ἀλλ' ὅπως λέγουν γιά τόν χαμαιλέοντα, ὅτι εὐκόλως γίνεται ὁ,τιδήποτε καί παίρνει ὅλα τά χρώματα, πλὴν ἑνός, τοῦ λευκοῦ..., ἔτσι καί ἐκεῖνος ἦταν καί γινόταν κατά ὅλες τίς ἰδιότητες χριστιανός, πλὴν τῆς πραότητος. Καί ἡ φιλανθρωπία του ἦταν λίαν ἀπάνθρωπη, καί ἡ πειθῶ ἦταν βιαιότητα, καί ἡ ἀγαθότητά του ἦταν ἀπολογία τῆς ἀγριότητος, γιά νά δίνει τὴν ἐντύπωση ὅτι δικαιολογημένα χρησιμοποιεῖ τὴ βία, ὅταν ἀποτύγχανε μέ τὴν πειθῶ».

Αὐτὴ ἦταν σέ γενικὲς γραμμὲς ἡ τακτικὴ τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὅπως θά διαπιστώσουμε ἀναλυτικὰ καί στή συνέχεια. Εἶναι δέ γεγονός ὅτι ἐφαρμόστηκε μέ τέτοια δεξιότητες, ὥστε μέχρι σήμερα νά ὑπάρχουν μελετητές οἱ ὁποῖοι ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ Ἰουλιανός δέν ἐδίωξε τοὺς χριστιανούς, πέρα ἀπὸ κάποια περιοριστικὰ μέτρα ἰδεολογικῆς φύσεως. Δέν ἐννοῶ τοὺς φανατικούς θαυμαστές τοῦ αὐτοκράτορα καί λάτρεις τῆς ἀρχαίας θρησκείας, τὴν ὁποία ὑποτίθεται ὅτι προσπάθησε νά ἀποκαταστήσει, ἀλλὰ τοὺς ἱστορικούς ἐκείνης τῆς περιόδου, μεταξύ τῶν ὁποίων συγκαταλέγεται καί ὁ Ἕλληνας **Κωνστ. Παπαρρηγόπουλος**. Ἀπὸ τό μνημειῶδες σύγγραμμά του «*Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*» παραθέτουμε δύο χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα (Τόμος Β2, σελ. 167–169).

«*Πρὸς δέ τοὺς χριστιανούς ὁ Ἰουλιανός προσηνέχθη ἐν γένει μετριοπαθῶς καί σχεδόν ὅπως ὁ θεῖος αὐτοῦ, ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, εἶχε πολιτευθῆ πρὸς τοὺς ἐθνικούς. Καί δικαίως καυχᾶται περὶ τούτου ἐπανελημμένως, λέγων ἐν μὲν τῇ λδ' ἐπιστολῇ· “ἐγὼ μεταχειρίστηκα*

τούς Γαλιλαίους μέ τόση πραότητα καί φιλανθρωπία, ὥστε κανείς ἀπό αὐτούς νά μήν ὑφίσταται βίαν πουθενά, οὔτε νά σύρεται σέ ἱερό, οὔτε νά ἐξαναγκάζεται σέ κάτι ἄλλο παρόμοιο, παρά τή θέλησή του...».

«Ἀλλά τοιαύτη ἦτο ἡ προαίρεσις αὐτοῦ, ἡ δέ τῶν πραγμάτων δύναμις παρέσυρε τόν ἄνδρα εἰς ἀτοπήματά τινα δυσεξήγητα. Δέν θέλομεν βεβαίως πιστεύσει **τάς ὑπερβολάς εἰς τάς ὁποίας ἐξετραχηλίσθησαν οἱ χριστιανοί ἐν ταῖς κατά τοῦ Ἰουλιανοῦ κατηγορίαις**, ὧν δεῖγμα ἐν παρατιθέμεθα ἐνταῦθα τό παρά Κεδρηνοῦ λεγόμενον: “καί γάρ μυρίας μέν γυναικας κατά γαστρούς ἐχούσας ἀνατεμών ὁ Ἰουλιανός ἐν τοῖς αὐτῶν ἐμβρύοις ἠπατοσκοπεῖ καί παιδία δὴ πολλά κατασφάττων ὑπό τά εἶδωλα κατώρυττε”. **Τοιαύτας φοβερὰς ἀνοσιουργίας ὁ χρῆστος, ὁ ἀγαθός, ὁ φιλάνθρωπος Ἰουλιανός βεβαίως δέν ἔπραξε ποτέ**. Δέν νομίζομεν δέ δίκαιον νά κατακριθῆ ἀπολύτως ὡς ἀφαιρέσας ἀπό τοῦ χριστιανικοῦ κλήρου τά μεγάλα αὐτοῦ προνόμια, διότι καί οἱ μετέπειτα χριστιανοί αὐτοκράτορες οὐδέποτε ἐνόμισαν πρέπον νά ἀνορθώσωσι καθ’ ὀλοκληρίαν τά προνόμια ἐκεῖνα. Οὐδέ θέλομεν ἐπιτιμῆσαι αὐτόν δι’ ἣν ἐπεχείρησεν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ἰουδαϊκοῦ ναοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ, καθότι καί τοῦτο δύναται ἴσως νά ἐξηγηθῆ μέχρι τινός ὡς δεῖγμα τῆς τοῦ βασιλέως ἀνεξίτησε κείας. Ἄλλ’ ἐξώκειλεν εἰς πράξεις ἄλλας ἐντελῶς ἀδικαιολογήτους...». (Οἱ ἐπισημάνσεις δικές μας).

Ποιές ἦσαν, ὅμως, αὐτές οἱ ἐντελῶς ἀδικαιολόγητες ἄλλες πράξεις, σύμφωνα μέ τόν ἐθνικό Ἱστορικό μας; Ἄναφέρει δύο μόνον: Πρῶτον καί σπουδαιότερον, ὅτι «ὄχι μόνον ἀπέκλεισε τούς χριστιανούς ἀπό ὅλα τά ἀνώτερα πολιτικά καί στρατιωτικά ἀξιώματα ἀλλά, τό ἀκόμη χειρότερον, ἀπηγόρευσε σ’ αὐτούς τήν σπουδήν τῆς γραμματικῆς, τῆς ρητορικῆς, τῆς ἰατρικῆς καί αὐτῶν τῶν ὠραίων τεχνῶν, παραδώσας ὅλην τήν ἐκπαίδευσιν εἰς τούς ἐθνικούς σοφιστάς» (σελ. 169). Δεύτερον δέ τό ὅτι «διά νόμου ὑπεχρέωσε τούς χριστιανούς νά ἀποδώσουν τάς ζημίας ὅσας ἐπροξένησαν διά τῆς καταστροφῆς ναῶν ἐθνικῶν, τῆς γενομένης ἐπί τῶν προτέρων βασιλέων καί μάλιστα ἐπί Κωνσταντίου» (σελ. 170). Προσθέτει ἀκόμη, σάν κάτι δευτερεῦον, ὅτι ἀδιαφόρησε γιά τά βασανιστήρια πού ὑπέστη ὁ ἐπίσκοπος Μάρκος, ὁ ὁποῖος τόν εἶχε διασώσει ἀπό τή σφαγή τῶν συγγενῶν του (βλ. στήν ἐνότητα 12).

Οἱ ἀπόψεις αὐτές τοῦ Κωνστ. Παπαρρηγόπουλου εἶναι σαφῶς ἐπιρρασμένες ἀπό τήν ἰδεατή εἰκόνα τοῦ Ἰουλιανοῦ ὡς λάτρου τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὁ ὁποῖος ἐπεχείρησε μέ ὅλες του τίς δυνάμεις τήν ἀναζωογόνηση τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ὅλα αὐτά ὅμως εἶναι μιά εἰκόνα φαινομενική καί πλαστική, διότι ἡ οὐσία κάτω ἀπό αὐτή εἶναι ἐντελῶς διαφορετική.

Συγκεκριμένα ὁ Κωνστ. Παπαρρηγόπουλος γράφει: «Δέν θέλομεν βεβαίως πιστεύσει τάς ὑπερβολάς εἰς τάς ὁποίας ἐξετραχηλίσθησαν οἱ χριστιανοί...», προσθέτων ὡς παράδειγμα τό λεγόμενο ὑπό τοῦ Κεδρηνοῦ περί τῆς ἥπατοσκοπίας τῶν ἐμβρύων καί τῆς σφαγῆς παιδιῶν (βλ. στό κεφ. Β΄ 18). Ὅλα αὐτά «δέν θέλει νά τά πιστεύσει» ὁ ἐπιφανής Ἱστορικός, δεχόμενος ἐκ προοιμίου ὅτι εἶναι ἀδύνατον νά διέπραξε τέτοια φοβερὰ ἀνοσιουργήματα «ὁ χρηστός, ὁ ἀγαθός, ὁ φιλόανθρωπος Ἰουλιανός».

Ὅμολογοῦμε, ὅτι αὐτή ἀκριβῶς ἦταν καί ἡ ἰδική μας ἀρχική ἐντύπωση, δηλαδή ὅτι δέν εἶναι δυνατόν ὁ Ἰουλιανός νά διέπραξε τέτοια ἀνοσιουργήματα, στό ἄκουσμα τῶν ὁποίων φρικιᾶ κάθε συνετός ἄνθρωπος. Καθώς ὅμως συνεχίζαμε τή διερεύνηση τῶν πηγῶν καί διαπιστώναμε ὅτι οἱ σχετικές μαρτυρίες συνεχῶς πολλαπλασιάζοντο, ἐνῶ δέν ὑπῆρχαν καθόλου ἄλλες ἀντίθετες μαρτυρίες ἢ διαψεύσεις, ἀντιληφθήκαμε ὅτι αὐτή ἀκριβῶς ἦταν ἡ στυγνή πραγματικότητα, ὅσο φοβερή καί ἄν φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως.

Ἐάν ὅλα αὐτά, πού γράφουν οἱ Πατέρες, δέν εἶχαν συμβεῖ στήν πραγματικότητα, γιά ποιόν λόγο «ἐξετραχηλίσθησαν» σέ τέτοια τερατώδη ψεύδη ἐναντίον τοῦ Ἰουλιανοῦ; Τί εἶχαν νά κερδίσουν; Γιά νά ἐκδικηθοῦν ἕναν νεκρό; Ἡ ἀπαγόρευση διδασκαλίας τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων δέν διήρκεσε πέραν τοῦ ἑνός καί ἡμίσεως ἔτους καί δέν εἶχε σοβαρές συνέπειες. Ἡ δέ ἀποκατάσταση τῶν καταστραφέντων ἐθνικῶν ναῶν εἶχε περιορισμένη ἐφαρμογή. Ἐξ ἄλλου οἱ χριστιανοί εἶχαν ὑποστεῖ πολύ χειρότερα πράγματα ἀπό αὐτά, σέ παλαιότερες περιόδους διωγμῶν. Γιατί νά ἐκτοξεύσουν τέτοιες πρωτοφανεῖς κατηγορίες εἰδικά ἐναντίον τοῦ Ἰουλιανοῦ; Καί θά ἦσαν σύμφωνες μέ τό μέγιστο ἠθικό ἀνάστημα τῶν Πατέρων τέτοιες ἀσύστολες ψευδολογίες;

Πέραν αὐτῶν ὅμως, ὑπάρχει καί τό γεγονός ὅτι **τά κείμενα τῶν χριστιανῶν συγγραφέων εἶναι σύγχρονα μέ ἐκείνη τήν ἐποχή.** Ἐτσι ἀναφέρονται σέ πράγματα καί γεγονότα τά ὁποία ὅλοι γνῶριζαν, διότι ἄλλα τά ἔζησαν οἱ ἴδιοι καί ἄλλα διεδίδοντο ἀπό τούς αὐτόπτες μάρτυρες. Ἐάν λοιπόν δέν εἶχαν συμβεῖ στήν πραγματικότητα, θά ἔμποροῦσαν εὐκολώτατα νά ἐλεγχοῦν ὡς ψευδόμενοι ἐκ μέρους τῶν ἐθνικῶν, ἀλλά καί ἀπό τούς ἄλλους χριστιανούς, καί νά χάσουν παντελῶς τήν ἀξιοπιστία καί τό κύρος τους.

Ἐξ ἄλλου τά ὅσα ἀναφέρουν οἱ χριστιανοί συγγραφεῖς γιά τά πολυπληθῆ φοβερὰ ἀνοσιουργήματα τοῦ Ἰουλιανοῦ, **οἱ ἐθνικοί συγγραφεῖς δέν τά ἀντικρούουν οὔτε κατά τό ἐλάχιστον!** Ὁ Λιβάνιος, γιά παράδειγμα, ἐνῶ ἐξυμνεῖ τόν Ἰουλιανό ὡς ἰσόθεον, δέν γράφει οὔτε μία λέξη γιά νά διαψεύσει τά ὅσα τοῦ καταμαρτυροῦν οἱ χριστιανοί πατέρες, τῶν

ὁποίων τά κείμενα ἀσφαλῶς γνώριζε, ὅπως καί οἱ χριστιανοί γνώριζαν τά ἰδικά του.

Τελικά, λοιπόν, τόσο ἀπό τήν πληθώρα τῶν μαρτυριῶν (οἱ ὁποῖες δέν εἶχαν ἄλλον λόγο, παρά μόνον ὡς καταγραφές πραγματικῶν γεγονότων), ὅσο καί ἀπό τήν ἀπουσία διαψεύσεων ἐκ μέρους τῶν ἐθνικῶν τῆς ἴδιας ἐποχῆς, συμπεραίνεται ὅτι ὅλα αὐτά ἀντιπροσωπεύουν τήν ὠμή ἀλήθεια, ὅσο ἀπίστευτη καί νά φαίνεται σέ ἐμᾶς σήμερα. Ἀκόμη καί τό ἕνα δέκατο (1/10) μόνον νά εἶναι πραγματικά, ἀπό ὅλα ὅσα καταμαρτυροῦν οἱ χριστιανοί στόν Ἰουλιανό, εἶναι ἀρκετό γιά νά τοῦ ἀφαιρέσει τούς χαρακτηρισμούς πού τοῦ ἀποδίδει ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος «*χρηστός, ἀγαθός καί φιλόανθρωπος*».

Ἐπειδή ὅμως δέν θέλουμε νά ἐπηρεάσουμε κανέναν μέ τίς προσωπικές μας ἀπόψεις, συνεχίζουμε νά παραθέτουμε στίς ἐπόμενες ἐνότητες αὐτούσια τά κείμενα ἀπό τίς πηγές, καί ὁ κάθε ἀναγνώστης ἄς βγάλει τά ἰδικά του συμπεράσματα.

Ὁ Ἰουλιανός ἀσφαλῶς εἶχε εὐρύτατη ἐλληνική μόρφωση, ὅσο ἐλάχιστοι ἀπό τούς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς του. Ὅμως μέ τίς ἐνέργειές του δέν ἀποσκοποῦσε κυρίως στήν ἀναβίωση τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅπως θέλουν νά πιστεύουν οἱ θαυμαστές του, ἀλλά προσπάθησε νά χρησιμοποιήσει τόν Ἑλληνισμό ὡς μέσον γιά τήν ἐπίτευξη ἄλλων σκοπῶν. Ἀπό τή θρησκευτική πλευρά, ὁ κυριώτερος σκοπός ἦταν ἡ ἐπιβολή τῆς παγανιστικῆς λατρείας τῶν ἰδικῶν του θεῶν, τοῦ Ἡλίου-Μίθρα καί τῆς Κυβέλης. Ἐπειδή δέ ὁ Χριστιανισμός ἀποτελοῦσε τό σημαντικώτερο καί ἀνυπέρβλητο ἐμπόδιο στά μυστικά του σχέδια, ἀποδύθηκε σέ ἕναν πολύμορφο ἀγῶνα μέχρις ἐσχάτων ἐναντίον του.

Οἱ προσπάθειες τοῦ Ἰουλιανοῦ πρός αὐτή τήν κατεύθυνση χωρίζονται σέ δύο κλάδους: Στόν πρῶτο κλάδο τοποθετεῖται ἡ θεωρητική παρουσίαση τῶν ἰδικῶν του θρησκευτικῶν πεποιθήσεων (μέ κυριώτερα ἔργα του τά «Εἰς τήν μητέρα τῶν θεῶν» καί «Εἰς τόν βασιλέα Ἡλίον»), καί ἡ ἀναδιοργάνωση τῶν ἐθνικῶν στό θρησκευτικό, πολιτικό καί κοινωνικό πεδίο. Στόν δεύτερο δέ κλάδο τοποθετεῖται ἡ θεωρητική καταπολέμηση τῶν ἀρχῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ (μέ κυριώτερο ἔργο του τό «Κατά Γαλιλαίων»), καί οἱ πολύπλευρες διώξεις ἐναντίον τῶν χριστιανῶν, πού ἔφθασαν μέχρι τίς ἀπειλές γιά τήν ὀλοκληρωτική τους ἐξαφάνιση!

Ὁ πρῶτος κλάδος ἐξετάστηκε στά προηγούμενα κεφάλαια. Ἐδῶ τώρα συνεχίζουμε τήν ἐξέταση τῶν ἐπί μέρους διακλαδώσεων τοῦ δευτέρου κλάδου.